

Відгук

офіційного опонента на дисертацію

Петренко Ольги Сергіївни

«Інтернет як субпростір суспільства: структури та процеси»,

що подана на здобуття наукового ступеня

кандидата соціологічних наук за спеціальністю

22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології

Сучасний світ характеризується все більш глибоким зануренням в віртуальний простір та експансією віртуального світу в повсякденність кожного з нас. Інтернет з розважального та супутнього компонента перетворився на координуючу силу, яка суттєво впливає на структуру суспільства, переформатовує, переналаштовує звичні соціальні взаємодії між індивідами та соціальними групами, дає старт новим соціальним процесам, по-новому активує, спрямовує та організовує добре вивчені форми соціальної взаємодії. Все це актуалізує необхідність переосмислення соціологами механізмів структуризації суспільства з урахуванням активного посередництва Інтернету. Саме тому дисертаційну роботу Петренко О.С., яка направлена на вивчення місця, що займає Інтернет-простір в сучасному соціальному просторі, та на виявлення його властивостей, що здатні впливати на віртуальні (що належать кіберпростору) та реальні (що належать фізичному простору) соціальні структури та процеси, можна вважати актуальною та дуже своєчасною.

У вступі автор дуже чітко та докладно обґрунтовує актуальність дослідження обраної проблеми, окреслює границі власного теоретичного пошуку, його мету і завдання, об'єкт та предмет, теоретико-методологічну та емпіричну базу, які складають твердий фундамент для формулювання новизни дисертаційної роботи, її наукового та практичного значення.

В своєму дослідженні автор спирається на потужну теоретичну базу, яку складають теорії соціального простору та соціальних комунікацій; теорії інформатизації, глобалізації, віртуалізації та інші підходи для аналізу сучасних інституційних змін. Емпіричну базу дисертації склали результати цілого комплексу досліджень із застосуванням якісних та кількісних методик, що були організовані та проведені за безпосередньою участю автора.

Наукова новизна дисертаційного дослідження Петренко О.С. полягає насамперед в застосуванні та обґрунтуванні терміну «субпростір» для визначення Інтернет-простору; в описанні процесу «соціалізації» кіберпростору навколо Інтернет-користувача на підґрунті циклу якісних досліджень; в використанні Інтернет-простору для пошуку репрезентативної первинної інформації щодо вивчення складного соціального явища (інформаційної війни). Результати дисертаційного дослідження можуть складати підґрунтя для подальших теоретичних та емпіричних досліджень Інтернет-простору, а також при розробці навчальних курсів з соціальної інформатики, соціальної структури, соціології масових комунікацій та ін.

Структура дисертації Петренко О.С. цілком послідовна, логічна та зумовлена авторською концепцією щодо розгляду субпростору Інтернету як чинника, що впливає на соціальну структуру суспільства та процеси, що в ньому відбуваються. В роботі розглянуті всі ключові поняття: їх походження та традиція вживання в суміжних науках; наведені їх визначення.

Перший розділ дисертаційного дослідження Петренко О.С. розпочинається зі спроби обґрунтувати застосування терміну «субпростір» до вивчення Інтернету. Автор аналізує традицію вживання просторової термінології в філософській та соціологічній традиціях та робить висновок щодо доцільності використання саме цього визначення. В другому і третьому підрозділах першого розділу приділено увагу проблемі нерівностей, процесу ієрархізації в середовищі Інтернету, які складають основу просторової

організації субпростору Інтернету. Автор застосовує мережевий аналіз для вивчення структур Інтернету, що пов'язані з порядками нерівності.

В другому розділі дослідниця зосереджує увагу на вивченні соціальних структур та процесів, що генеруються в середовищі Інтернету або під його безпосереднім впливом. Перший підрозділ розкриває особливості формування аудиторії Інтернету як одного з багатьох ЗМІ в Україні та інших країнах, спираючись на потужну емпіричну базу двох досліджень: загальноєвропейського (ESS) та локального, проведеного в м. Луганськ. В другому підрозділі акцент зміщений на вивчення феномену соціальних мереж. Особлива увага автором приділяється засобам координації політичних рухів за допомогою цього web-сервісу, та в третьому підрозділі ця проблема розглядається на прикладі якісного дослідження подій 2013-2016 років в Україні. Далі автором описані форми та різновиди генезису та існування Інтернет-спільнот.

В третьому розділі автор переходить до аналізу того, як всі ці структури Інтернету впливають на реальні дії та повсякденність користувачів. Розгляд розпочинається з серії якісних досліджень користувачів Інтернету, які ілюструють сприйняття Інтернету як віртуального простору, дизайн якого кожний обирає самостійно. Далі картина доповнюється результатами кількісного дослідження, яке підтверджує все більш глибоке занурення українців у віртуальний простір та дедалі частіше використання його як джерела інформації.

Висновки дисертаційної роботи Петренко О.С. послідовно, чітко та логічно підводять підсумки проведеного дослідження, узагальнюють положення кожного з розділів, є повними, розгорнутими й аргументованими.

Автором проаналізовано великий обсяг теоретичного матеріалу, зібрано вражаючу емпіричну базу для підтвердження власних наукових положень. Теоретичні та практичні результати пропонують комплексний підхід для вивчення нових, швидкозмінних явищ та процесів, які відбуваються в Інтернет-просторі та суспільстві під його безпосереднім

впливом. Апробовані в роботі методики збору первинної емпіричної інформації за допомогою сервісів Інтернету можуть бути використані при дослідженні інших соціальних явищ.

Не оспорюючи актуальність, новизну, теоретичне та практичне значення дослідження Петренко О.С., деякі тези здаються нам дискусійними та потребують додаткового пояснення.

Зокрема: 1) автор оперує поняттям простору та просторовою термінологією, але не описує, що таке «віртуальний простір Інтернету»; застосовує дещо спрощене, «на рівні здорового глузду» формулювання субпростору (стор. 21); 2) «віртуальність» Інтернету, на думку автора, дає змогу використовувати ще один вимір соціального простору (стор. 21). Чи можливо тоді розглядати простір Інтернет саме як субпростір (підпростір) реального соціального простору? 3) Якщо «Інтернет є субпростором багатовимірною соціального простору» (стор. 195), то як оцінювали своє положення в цьому соціальному просторі респонденти? В описі результатів застосована лише одна соціальна роль – «користувач». До того ж респонденти використовували скоріше термінологію фізичного простору, ніж соціального.

Ці зауваження жодним чином не принижують наукове значення дисертаційного дослідження О.С. Петренко та можуть бути розглянуті лише як предмет для дискусії під час захисту авторської позиції.

Основні положення дисертації представлені у 18 публікаціях, 6 з яких надруковані у фахових виданнях України та зарубіжжя. Результати роботи було апробовано на багатьох всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях.

Автореферат відображає основні положення дисертації, повністю відповідає структурі дослідження та оформлений за всіма вимогами, які висуваються до такого виду работ.

Дисертація Петренко Ольги Сергіївни є завершеним, оригінальним, самостійним дослідженням, виконаним на високому теоретичному та

практичному рівні, повністю відповідає Порядку присудження наукових ступенів, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24.07.2013 року (зі змінами), які висуваються до кандидатських дисертацій, а її автор Петренко О.С. заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата соціологічних наук за спеціальністю 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології.

Офіційний опонент:
доцент кафедри соціології
Інституту соціальних наук
Одеського національного університету
імені І.І. Мечникова
кандидат соціологічних наук, доцент

Романенко С.В.

